

„SINGULARITATEA FEMININĂ” ȘI „LIMBA EUROPEI”

CZU: 81`27`25

DOI:10.5281/zenodo.6497333

Sanda-Maria ARDELEANU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

ORCID: 0000-0002-9567-028X

„Eu”-l feminin irumpe din toate direcțiile și în toate sensurile, decodând semnificații și generând noi forme de celebrare a lumii într-o manieră inconfundabilă, căci folosind o limbă echilibrată, binevoitoare, firească. Deconstruirea și reconstruirea limbajului se transformă, în cursul funcționării „limbii Europei”, care, după Umberto Eco este *traducerea*, într-un act de creație și recreație care, cu siguranță, necesită teoretizări profunde. Să „dezosifici” limba pentru a inventa, mai apoi, un joc al renașterii, cu distanțare asumată, dar și cu revendicarea unei atitudini lingvistice, asemenea unui angajament ideologic, presupun o perspectivă singulară și plurală în același timp, de reinventare a spațiului intim, de captare a fragmentării teoretice și reabilitare a registrului semantic. Se creează, oare, în acest fel, o neo-postmodernitate a „limbii Europei”, în beneficiul sonorităților și al imaginilor tradiționale?

„Singularitatea feminină”, pe care ne propunem să o invocăm aici, a căpătat vizibilitate în spectrul larg al „limbii Europei” ca un teren al dialogului natural, în care nu mai apare problema fidelității la nivel de enunțare și receptare-interpretare atâta timp cât un enunț produce un alt enunț, un text, un alt text, într-„un joc secund” în care trecerea de la o limbă la alta „strică” pentru a recrea echilibrele limbajului.

O voce originală în Republica Moldova este Ludmila Zbanț (născută în 1957) care, dincolo de formarea conștiințelor lingvistice în rândul studenților și tinerilor cercetători, pune în scenă dilemele teoriilor și instabilitatea funcțională a limbii care se (re)înnoiește, „neologizându-se” în dialogul dintre limbi, într-o dinamică tot mai accelerată, provocată de contextele discursive din ce în ce mai variate și atât de surprinzătoare în raport cu tradiția gândirii lingvistice. „Telescoparea” limbilor prin traducere creează acea limbă „transfrontalieră” care, prin franceză și română, fluidizează granițele modelelor teoretice, transformându-le în instrumente ale creativității lingvistice.

Cuvinte-cheie: „limba Europei”, *traducere, feminin, limbaj, „echilibru lingvistic”, fragmentare, enunțare/receptare.*

THE „FEMININE SINGULARITY” AND THE „LANGUAGE OF EUROPE”

The feminine "I" bursts in from all directions and in all senses, decoding meanings and generating new forms of celebration of the world in an unmistakable way, for using a balanced, benevolent, natural language. The deconstruction and reconstruction of language is transformed, during the functioning of the "language of Europe" which, according to Umberto Eco is the translation, into an act of creation and (re)creation which certainly requires deep theorizing. To "detoxify" the language in order to invent, later, a game of rebirth with assumed distance, but also with the claim of a linguistic attitude, like an ideological commitment presuppose a singular and plural perspective at the same time, of reinventing the intimate space, of capturing of theoretical fragmentation and rehabilitation of the semantic register. Is this creating a neo-postmodernity of the "language of Europe" for the benefit of traditional sounds and images?

The feminine singularity, which we intend to invoke here, has gained visibility in the broad spectrum of the "language of Europe" as a field of natural dialogue, in which the problem of fidelity at the level of utterance and reception no longer appears - interpretation as long as an utterance it produces another utterance, a text, another text, in a "second game" in which the transition from one language to another "spoils" to recreate the balances of language.

An original voice in the Republic of Moldova is Ludmila Zbanț (born in 1957) who, beyond the formation of linguistic awareness among students and young researchers, stages the dilemmas of theories and the functional instability of the language that is (re)newed, "neologizing" in the dialogue between languages, in an increasingly accelerated dynamic, provoked by the increasingly varied discursive contexts and so surprising in relation to the tradition of linguistic thinking. The "telescoping" of languages through

translation creates that "cross-border" language which, through French and Romanian, fluidizes the boundaries of theoretical models, transforming them into tools of linguistic creativity.

Keywords: „Europe Language”, translation, feminine, language, „linguistic equilibrium”, fragmentation, enunciation/reception.

Reflecții preliminare

Istoria comunităților se scrie în jurul evenimentelor sau al actorilor care, cel mai adesea, se fac responsabili de dinamica schimbărilor sau de „înmulțirea” moștenirii de la o generație la alta. Această cauzalitate, ce se transformă într-o adevărată tradiție pentru înțelegerea provocărilor socio-antropologice, lingvistice, economice, culturale, politice, ordonează într-un anumit fel reprezentările ideologice din sânul diferitelor civilizații. De aceea, structura discursului devine un adevărat orizont de așteptare [1], dar și un factor de interogare a faptelor sociale [2] ale trecutului, prezentului sau viitorului, interpelând căile parcursului cultural și vocile lor revelatoare pentru „capitalul de autoritate a textului” [3, p. 115].

Cazul „limbii Europei” [4], care parafrazează *traducerea* ca instanță interculturală dinamică și puternic influențată de comunitatea vorbitorilor, de apărătorii și admiratorii limbilor, de analiza alterității sub aspectul diferențelor și al deferenței [5], ne îngăduie noi reflecții pe care vrem să le împărțim într-un nou și irepetabil context, pentru care le mulțumim colegilor din tânăra generație de lingviști – umaniști ai Școlii de traductologie moldavă.

„Eu”-l feminin irumpe din toate direcțiile și în toate sensurile, decodând semnificații și generând noi forme de celebrare a limbii, într-o manieră inconfundabilă, căci folosind o limbă echilibrată, binevoitoare, firească.

(De)construirea și (re)construirea limbajului se transformă, în cursul funcționării „limbii Europei”, într-un act de creație și re-creație care necesită noi teoretizări profunde. Să „dezosifici” limba pentru a inventa un joc al (re)nașterii, cu distanțare asumată, dar și cu revendicarea unor atitudini lingvistice, presupun o perspectivă singulară și plurală în același timp, de reinventare a spațiului intim, de captare a fragmentării teoretice și reabilitare a registrului semantic.

„Singularitatea feminină” [6], pe care ne propunem să o invocăm aici, a căpătat vizibilitate în spectrul larg al „limbii Europei” ca un teren al dialogului natural, în care nu mai există problema fidelității la nivel de enunțare și receptare-interpretare atâta timp cât un enunț produce un alt enunț, un text generează un nou text, într-un „joc secund” barbilian, în care trecerea de la o limbă la alta „strică” pentru a recrea echilibrele limbii.

I. Poetizarea „limbii Europei”

„Telescoparea” limbilor prin traducere creează acea limbă „transfrontalieră” care fluidizează granițele modelelor teoretice, transformându-le în instrumente ale creativității lingvistice. Căci, până la urmă, ce altceva este enunțarea însăși dacă nu „traducerea unui spațiu și a unui timp” [7, p. 83], odată cu precizarea și stabilirea unei rețele de valori referențiale: suferință, războaie, nedreptatea, speranța, iubirea ... [8], într-o polifonie discursivă ce vorbește acea „entitate traversată de prezența celuilalt” [9, p. 98], creând geometria poetică [10, p. 134].

Din această perspectivă, la fel ca în poezie, orientarea fundamentală în traducere este (sur)prinderea sensului ascuns al cuvintelor [11] și transmiterea lui imediată către lume. Melodicitatea cuvântului interesează în traducere la fel de mult ca sensul, asemenea creației poetice,

actul traducerii devenind un act intelectual, de autocunoaștere și interpretare a textului de origine, cu aceeași afectivitate sub semnul minții.

„Limba Europei” este artă căci ea pornește de la realitatea existențială transformată în text/discurs, fără a putea fi confundată cu această realitate primară deoarece traducerea e creatoare de noi realități ale unui univers secund. Noul univers al „limbii Europei” nu îl anulează pe cel al limbii de plecare, dar are propriul sens, intern, care îl legitimează ca atare.

Traducerea e „joc secund” și pentru că „deduce” sensurile ascunse, mecanismul ei mimând privirea în „ogindă”, iar „zborul” transpunerilor lingvistice validând actul de creație bazat pe cunoaștere.

Traducătorul e, în consecință, poetul ce „ridică însumarea/De harfe resfirate ce-n zbor invers le pierzi/Și cântec istovește: ascuns, cum numai marea/Meduzele când plimbă sub clopolele verzi” [12].

Asemenea poetului, traducătorul „stă la pândă” pentru a (sur)prinde cuvântul corect, potrivit, dușman al ambiguității, al inflației verbale, al golirii de sens, al decontextualizării.

II. A traduce – o activitate langajieră între Normă/e și Artă/e

Cu cât mă aplec mai mult asupra *discursului*, ca formă supremă a expresiei verbale, cu atât îmi dau seama mai bine că *traducerea*, intralingvistică sau interlingvistică, trebuie considerată o activitate langajieră, instrumentele introspecției lingvistice devenind insuficiente. În aceeași ordine de idei, constrângerile normative ale Analizei discursului sunt depășite cu succes de realități ce țin de creativitate langajieră sau chiar de artă, dacă avem în vedere și aspectele complementare precum vizualul sau gestualitatea. Astfel, putem spune că a *traduce* transformă locutorul într-un adevărat artist al CUVÂNTULUI.

Diversitatea limbii, chiar în interiorul ei, e practic infinită, astfel încât punerea în mișcare a „Limbii Europei” (limba, în accepțiune saussuriană) prin intermediul producțiilor langajiere ale traducătorului, altfel spus, funcționarea a ceea ce numim Parole/Vorbire, se situează între Norma unificatoare și reprezentările, atitudinile locutorului-interpret. O adevărată confruntare la nivelul regulilor, structurilor limbii conduce la destructurarea textului/discursului, la „împrăștierea” structurilor asemenea unei explozii [13, p.79]. Limba dovedește că are un potențial infinit de cuvinte/parole, că transferul lingvistic se face pe seama structurilor, paradigmelor, sintagmelor, derivațiilor, metaforelor, derapajelor de la sensuri, îndepărtării de la semnificații. Același enunț este purtătorul mai multor sensuri, a numeroase conotații dferite datorate contextului discursiv.

„Singularitatea feminină” se referă la un anumit comportament langajier în interiorul a două categorii socio-profesionale: *lingvistul*, aparent prescriptiv, „rece” în relația cu *limba*, ca obiect de studiu și *traducătorul-interpret*, întruchipare a creativității langajiere, actant direct în operațiunea de schimbare a limbii/limbilor. „Singularitatea feminină” în crearea „limbii Europei” are la bază cunoașterea și stăpânirea absolută a regulilor, legilor, tendințelor și potențialului lingvistic/langajier dublate de reprezentările culturale specifice puse în lumină de un imaginar lingvistic ce rămâne de ne-neglijat în acest gen de investigații asupra Limbii.

La fel ca în poezie, traducătorul vede în actul transpunerii langajiere/lingvistice o formă de rezistență, ne-exprimată *explicit*, un contra-parole care împiedică surdina, cenzura.

Funcționarea „limbii Europei” se transformă astăzi într-un gest politic ce dă sens „singularității femine” în spații cum e cel Est-european. De la alegerea și înnoirea subiectelor propuse până la atitudinea în selectarea cuvântului potrivit, „singularitatea feminină” a „limbii Europei” devine, *volens nolens*, militantă și angajată.

III. „Limba Europei”, creatoare de stil și reper intercultural

Fără doar și poate, traducerea, ca „limbă a Europei”, a devenit reperul intercultural fundamental pentru generațiile prezentului și viitorului, o „limbă” preeminentă a continentului și planetei, creatoare de stil cultural. De ce oare nu i-am putea atribui, în consecință, trăsături identificatoare asemenea unor mari limbi ale Europei? O comparație se impune, iar „singularitatea feminină” despre care se face vorbire astăzi ne poate influența termenii:

- Leopold Sédar Senghor, unul din stâlpii mișcării politice sub bagheta intelectualului – poet, spunea despre limba franceză că este o „*limbă a zeilor*”. De ce nu și „limba Europei”, care ne permite accesul la zei?;
- prima *limbă vernaculară* a Europei a fost franceza, o limbă a popoarelor care, cu o expresie literară inconfundabilă, a inaugurat epica europeană prin *La chanson de Roland*, lirica europeană prin Chrétien de Troyes, literatura istorică europeană prin Geoffroy de Villehardouin și Robert de Clari. Noua „limba Europei” nu ar putea fi, oare, și ea desemnată ca o „limbă a popoarelor”?;
- franceza a fost, prin extinderea ei internațională, o *lingua franca* a umaniștilor și diplomaților. Să ne amintim cuvintele lui Carol Quintul, suveranul unui imperiu universal în vremea Renașterii: „J'ai appris l'italien pour parler avec le pape, l'espagnol pour parler avec ma mère [l'infante Juana], l'anglais pour parler avec ma tante, l'allemand pour parler avec mes amis et le français „pour parler au monde”. Nu este, oare, aceeași, misiunea „limbii Europei”, de a se adresa întregii lumi?;
- să te adresezi întregii lumi este exact proiectul *limbii universale* evocată în 1843, de Victor Hugo în prefața la drama istorică *Les Burgraves*: limba filmelor cu rezonanță planetară, a romanului african recunoscut *Traducerea* suplinește cu succes această nobilă perspectivă asupra limbilor cu rezonanță universală;
- Goethe vorbea despre limba greacă veche ca despre o limbă suplă, naturală, ce folosește verbul cu valoare aluzivă, iar despre latină, ca o „limbă riguroasă ce utilizează substantivul”. „Limba Europei” este o limbă a creației, deci „suplă și naturală”, pusă în slujba vorbitorului contemporan, fiind, în egală măsură, o creație „riguroasă”, căci pleacă de la o structură lingvistică pentru a ajunge la altele, păstrând sensul de origine;
- așa după cum să vorbești franceza înseamnă să elogiezi epoca *Enciclopediei* lui Diderot și d'Alembert, epoca în care regele Prusiei Frédéric le Grand cerea Academiei din Berlin să publice lucrările în limba lui Voltaire în locul germanei, noua „limbă a Europei” se constituie într-o șansă unică de rezistență în fața hegemoniei unei singure limbi.

Vorbim, cu alte cuvinte, despre rolul traducerilor și despre curajul intelectual de a avea inițiativa promovării „limbii Europei”, de fapt a plurilingvismului rațional din perspectiva dinamicii limbilor și a imposibilității legiferărilor în plan lingvistic și lingvistic (a se vedea recenta ediție a DOOM, sub egida Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – C.A. Rosetti” al Academiei Române unde 3500 de cuvinte noi au intrat cu statut de „normă de dicționar”, în limba română, preluate ca atare din alte limbi, deși limba română, în majoritatea cazurilor, dispune de cuvinte echivalente).

IV. Omagiu Doamnei Profesor Dr. Habilitat Ludmila Zbanț

Parafranzându-l pe poetul Marin Sorescu, aș dori să spun că toate aspectele invocate mai sus trebuiau să poarte un nume, deoarece dezvăluirea lor mi-a fost inspirată de acel nume, de fapt, de acest nume, omagiat astăzi: Ludmila Zbanț, Universitatea de Stat Moldova din Chișinău, de Omul și

Opera sa, de ideile și amprentarea lor în „singularitatea feminină” a misiunii științifice din aceste timpuri istorice.

Ludmila, îți mulțumim din străfundul conștiinței noastre!

La mulți ani, Ludmila Zbanț!

Referințe bibliografice:

1. JAUSS, Hans Robert, *Pour une esthétique de la réception*, Ed. Gallimard, 1990, 336 p.
2. BOURDIEU, Pierre, *Dominația masculină*, Ed. Art, 2017, 208 p.
3. MAINGUENEAU, Dominique, *Éléments de linguistique pour le texte littéraire*, ed. NATHAN, 2000, 205 p.
4. ECO, Umberto, *Limitele interpretării*, Ed. Pontica, 1996, 412 p.
5. DERRIDA, Jacques, *De la grammatologie*, Ed. Minuit, 1967, 445 p.
6. NYS-MAZURE, Colette, *Singulières et plurielles*, Ed. la Bartavelle, 2002, 72 p.
7. CULIOLI, Antoine, *Pour une linguistique de l'énonciation*, Paris, Ophrys, vol I, 2000, 287 p., vol II, 1999, 182 p., vol III, 1999, 192 p.
8. MOESCHLER, Jacques, *Introduction à la linguistique contemporaine*, Armand Colin, 2009, 224 p.
9. TODOROV, Tzvetan, *Poétique*, Ed. du Seuil, 1968, 116 p.
10. BAKTINE, Mikhail, *Art and Answerability*, University of Texas Press, 2003, 332 p.
11. BARTHES, Roland, *Critique et vérité*, Ed. du Seuil, 1966, 80 p.
12. BARBU, Ion, *Joc secund*, Editura Cartea Românească, 1986, 271 p.
13. ARDELEANU, Sanda-Maria, *De l'imaginaire linguistique à la dynamique des discours*, 2015, Éditions Universitaires Européennes, 116 p.
14. DOOM, 2021, Academia Română, 871 p.
15. BENOIT-DUSAUSOY, Annick, FONTAINE, Guy, JEDRZEJEWSKI, Yan, TIMOUR, Muhidine, *Tendances et figures contemporaines de 1989 à 2020*, in *Lettres européennes*, CNRS EDITIONS, Paris, 2021, 935-1196 p.